

บทที่ ๑

บทนำ

ปัญหาการพัฒนา เศรษฐกิจที่ประเทศกำลังพัฒนาประสบอยู่ในปัจจุบันคือ การมีอัตราส่วนผู้เป็นภาระสูง ทั้งนี้เพราะอัตราเกิดในประเทศอยู่ในระดับสูง อันทำให้ประเทศมีประชากรในวัยเด็กมาก ลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งเรามักจะพบว่าส่วนใหญ่มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระต่ำ ทั้งนี้เพราะอัตราเกิดของประเทศเหล่านี้ต่ำ ทำให้จำนวนเด็กที่เพิ่มขึ้นในปีหนึ่ง ๆ มีอัตราส่วนต่ำไปกัวย ทั้งนี้อัตราส่วนผู้เป็นภาระ (Dependency Ratio) คืออัตราส่วนระหว่างจำนวนประชากรในวัยที่ถือว่าพึ่งตัวเองไม่ได้ในทางเศรษฐกิจต่อประชากรในวัยทำงาน^๑ ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้แบ่งผู้เป็นภาระออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกำหนดให้เด็กซึ่งเป็นภาระอยู่ในกลุ่มอายุ ๐ - ๑๔ ปี และคนชราซึ่งเป็นภาระอยู่ในกลุ่ม ๖๐ ปีขึ้นไป^๒

ในการคำนวณอัตราส่วนเด็กซึ่งเป็นภาระจะได้จากอัตราส่วนของประชากรอายุ ๐ - ๑๔ ปีต่อประชากรอายุ ๑๕ - ๕๕ ปี จำนวน ๑๐๐ คน อัตราส่วนผู้ชราซึ่งเป็นภาระจะได้จากอัตราส่วนของประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ต่อประชากรอายุ ๑๕ - ๕๕ ปี จำนวน ๑๐๐ คน หรืออาจคำนวณหาอัตราส่วนรวมได้ดังนี้

^๑นิพนธ์ เทววัลย์, ประชากรศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนา-พานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๒๕.

^๒ Shirley foster Harthy, Population Quantity VS. Quality (Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1972), p. 218.

$$\text{อัตราส่วนผู้เป็นภาระ}^{\circ} = \frac{(\text{ประชากรอายุ } 0-14 \text{ ปี}) + (\text{ประชากรอายุ } 60 \text{ ปี}^+)}{(\text{ประชากรอายุ } 15-59 \text{ ปี})} \times 100$$

อัตราส่วนผู้เป็นภาระนี้มีประโยชน์มากในการใช้อธิบายถึงการกระจายตัวทางด้านอายุของประชากร ทั้งนี้เพราะคนทุกคนในสังคม เป็นผู้บริโภคน้ำตาล แต่มีประชากรเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เป็นผู้ผลิต^๒ แสดงถึงผลกระทบขององค์ประกอบทางอายุต่อกิจกรรมการมีชีวิตอยู่ของประชากร นอกจากนี้ยังสามารถคำนวณได้ง่าย เพียงแค่ทราบจำนวนประชากรตามกลุ่มอายุเท่านั้น และหลายประเทศสามารถคำนวณทั้งส่วนรวมและบางส่วนของประเทศ ยิ่งกว่านั้น ยังสามารถนำมาเปรียบเทียบระหว่างประเทศได้ด้วย^๓

ประเทศอุตสาหกรรมมีภาระเลี้ยงดูน้อยกว่าประเทศกำลังพัฒนาในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา กล่าวได้ว่า ภาระเลี้ยงดูของกินแค้นค่อยพัฒนาสูงกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว ประมาณร้อยละ ๔๐ และความแตกต่างของอัตราส่วนผู้ที่เป็นภาระอยู่ที่ส่วนของเด็ก^๔ โดยประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ร้อยละ ๔๐ - ๕๐ ของประชากรทั้งหมดอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ขณะที่ประเทศพัฒนาแล้ว มีคนกลุ่มนี้เพียงร้อยละ ๒๐ - ๓๐ เท่านั้น^๕ ประเทศซึ่งประกอบไปด้วยเด็ก คนชรา ในสัดส่วนที่สูงจะทำให้พลเมืองต้องให้การเลี้ยงดู ให้เสื้อผ้าและการศึกษา

^๑ Ibid.

^๒ นิพนธ์ เทพวัลย์, ประชากรศาสตร์, หน้า ๒๔.

^๓ Donald J. Bogue, Principles of Demography (New York: John Wiley and Sons Inc.; 1969), p. 155.

^๔ Ibid., p. 154.

^๕ John I. Clarke, Population Geography and the Developing Countries (London: A Wheaton, 1971), p. 155.

แก่เด็ก อันเป็นความหดรปลือ่งที่ยิ่งใหญ๋ กับทั้งยังมีผลต่อการพัฒนาประเทศ เพราะการเลี้ยงดูเด็กและคนชราจำนวนมาก จะทำให้ประชากรที่ทำงานจนลง และเป็นการชักขวางการลงทุนที่จะทำให้เกิดการจ้างแรงงานด้วย °

ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาและยากจน สังกัดได้จากในปีหนึ่ง ๆ ได้กู้เงินมาพัฒนาประเทศเป็นจำนวนมาก นอกจากความช่วยเหลือที่ได้รับจากองค์การระหว่างประเทศ และรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ทั้งเป็นครั้งคราวและสม่ำเสมอแล้ว ทั้งนี้ได้หมายความว่าคนไทยทุกคนยากจนและต้องการความช่วยเหลือ แต่คนยากจนก็เป็นคนส่วนใหญ๋ของประเทศ และสาเหตุหนึ่งของความยากจนก็คือ คนที่ทำงานมิได้นำค่าตอบแทนที่ได้รับ ใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีวิตของตนแต่เพียงผู้เดียว จะต้องนำไปเลี้ยงดูบุคคลอื่น ๆ ด้วยในจำนวนที่แตกต่างกัน ซึ่งค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตของคนสูงขึ้นทุกปี ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต่อคนประมาณ ๖,๖๐๐ บาทต่อปี แยกเป็นค่าใช้จ่ายที่บุคคลจะต้องจ่ายเป็นค่าอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ฯลฯ เป็นเงิน ๕,๗๐๒ บาท ค่าใช้จ่ายของรัฐในเรื่องการบริหารทั่วไป การศึกษา การขนส่งคมนาคม ฯลฯ เป็นเงิน ๕๕๕ บาท ๒ และเป็นที่คาดว่ารายจ่ายในปัจจุบันจะต้องสูงกวานี้ เนื่องจากดัชนีค่าครองชีพสูงขึ้น ฉะนั้นบุคคลซึ่งต้องรับภาระเลี้ยงดูบุคคลอื่นจำนวนมากเท่าใด ก็ยิ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว จึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่ามีปัจจัยใดที่มีส่วนทำให้คนที่เป็นกำลังแรงงานของประเทศมีผู้ที่เป็นภาระแตกต่างกัน ทั้งนี้ประกอบกับการศึกษาวิจัยทางด้านประชากรศาสตร์เกี่ยวกับการมีภาระในเรื่องต่าง ๆ โดยตรง เหล่านี้ไม่เคยมีการศึกษามาก่อน ทั้ง ๆ ที่มีความสำคัญจึง เหมาะที่จะ เลือกรศึกษายิ่งขึ้น

° International Labor Office, Population and Labour (Geneva: Impximeris Populares, 1973), p. 42.

๒ National Economic and Social Development Board, A Profile of Thailand's Aggregate Consumption Expenditures, (N.P., 1978), p. 7.

นอกจากนี้ ลักษณะงานอุตสาหกรรมยังมีความแตกต่างจากงานอื่น ๆ ในแง่หนึ่ง คือคนที่ทำงานอุตสาหกรรมเป็นพวกที่มีรายได้แน่นอน และส่วนมากยังไม่ได้รับสวัสดิการที่เท่าที่ควร แต่จะต้องนำผลประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานคนเคียวไปเลี้ยงดูผู้ที่อยู่ในความอุปการะ จึงน่าที่จะมีปัญหามากกว่าอาชีพ ซึ่งคนในครอบครัวสามารถช่วยกันทำงานได้ นับเป็นประเด็นที่น่าสนใจของคนกลุ่มนี้

เนื่องด้วยการศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดในเรื่องแรงงาน เวลาและเงินงบประมาณ จึงตัดสินใจที่จะศึกษา เฉพาะกรณี และโดยที่กลุ่มตัวอย่างควรมีลักษณะพิเศษพอสมควร จึงได้พิจารณาเลือกตัวอย่างจากลูกจ้างในสถานประกอบการต่าง ๆ ที่มีลูกจ้างตั้งแต่ ๕๐ คน ขึ้นไปในท้องที่จังหวัดปทุมธานี เนื่องจากมีลักษณะที่น่าสนใจหลายประการ กล่าวคือ

- ๑. กลุ่มลูกจ้างที่ศึกษามีความแตกต่างกันหลายประการในตำแหน่งที่อยู่ ลักษณะความเป็นอยู่ รายได้ ฯลฯ
- ๒. เป็นย่านอุตสาหกรรมที่มีสถานประกอบการอุตสาหกรรมหลายขนาดและประเภท
- ๓. เป็นย่านอุตสาหกรรมที่มีลักษณะสังคมกึ่งระหว่าง เมืองกับชนบท

ฉะนั้น ผลที่ได้จากการศึกษานอกจากจะบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการแล้ว ยังจะทำให้ความรู้ทางค่านนี้ เป็นที่สนใจอย่างกว้างขวางต่อไปด้วย

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่องปัจจัยที่ยังผลต่อการมีภาระนี้ยังมีได้มีผู้ใดศึกษาไว้โดยตรง แต่จากการค้นคว้าจากเอกสารวิจัยต่าง ๆ ได้พบเรื่องที่เกี่ยวข้องดังนี้

อัตราส่วนผู้ที่ เป็นภาระที่คำนวณโดยใช้ตัวเลขจำนวนประชากรตามกลุ่มอายุของประเทศต่าง ๆ ใน ค.ศ. ๑๙๗๗ จาก Demographic Yearbook พบสิ่งที่น่าสนใจหลายประการคือ ประเทศในเอเชีย เช่นอินเดียนีมีจำนวนประชากร ๖๒๕,๘๑๘,๐๐๐ คน มี

อัตราส่วนผู้เป็นภาระ ๘๕.๕๒ ประเทศฟิลิปปินส์ มีจำนวนประชากร ๔๓,๗๕๑,๓๒๑ คน
 มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระ ๘๐.๕๘ ประเทศในแอฟริกา เช่นมอริออคโคมีจำนวนประชากร
 ๑๖,๑๖๕,๐๐๐ คน มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระ ๑๐๒.๔๑ บราซิล มีจำนวนประชากร
 ๑๖๘,๘๑๒ คน มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระ ๘๖.๔๓ ขณะที่ประเทศในทวีปอเมริกาและยุโรป
 เช่นสหรัฐอเมริกา มีจำนวนประชากร ๒๑๖,๓๓๒,๐๐๐ คน มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระ ๖๓.๕๐
 และประเทศอิตาลีมีจำนวนประชากร ๕๖,๐๑๔,๑๖๖ คน มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระ ๗๐.๕๔^๑
 ทั้งนี้เห็นได้ว่าอัตราส่วนผู้เป็นภาระจะสูงหรือต่ำมิได้ขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรของประเทศ
 ฉะนั้น จำนวนประชากรรวมจึงมิใช่ตัวกำหนดอัตราส่วนผู้เป็นภาระ แต่แสดงว่าประเทศใน
 อเมริกาและยุโรป ซึ่งเป็นประเทศอุตสาหกรรม มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระต่ำกว่าประเทศใน
 เอเชียและแอฟริกา ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงเป็นประเทศเกษตรกรรม และประชากรของประเทศ
 มีรายได้ต่ำ ต้องทนกับอาหารที่มีไม่เพียงพอ อยู่กับของล้าสมัย มีบ้านเรือนแออัด ได้รับความ
 ศึกษาพอประมาณ และมักมีงานทำไม่ตลอดปี^๒ ซึ่งแม้จะอยู่ในสภาพยากจนเช่นนี้แล้ว
 ประชากรที่ทำงานยังต้องรับภาระเลี้ยงดูบุคคลอื่นในจำนวนที่มากกว่าประชากรที่ทำงานใน
 ประเทศที่พัฒนาแล้วรับภาระเสียอีก เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนายังคงมีประชากรวัยเด็ก
 จำนวนมาก มีขนาดครอบครัวใหญ่ รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น เพราะจำนวนของผู้
 บริโภคที่มีได้ลึคมีจำนวนใกล้เคียงกับคนที่ทำงาน^๓

^๑ United Nation, Demographic Yearbook, 1977 (New York: United Nation Publication, 1978), p. 188 - 214.

^๒ Ansley J. Coale, "Population and Economic Development," In The Population Dilemma, p. 48 Edited by Philip M. Hauser (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1965).

^๓ Study Committee of the Office of the Foreign Secretary, National Academy of Science, Rapid Population Growth, Vol. I (Baltimore: John Hopkins Press, 1971), p. 39.

๕

พิจารณาคู่อัตราสวนผู้เป็นภาระของประเทศไทย จากตัวเลขสำมะโนประชากร ปี ๒๕๐๓ พบว่าอัตราสวนผู้เป็นภาระ ๗๔.๘๖^๑ จากการสำมะโนอีกสิบปีต่อมาในปี ๒๕๑๓ ได้อัตราสวนผู้เป็นภาระถึง ๑๐๐.๑๒^๒ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตราสวนนี้เพิ่มขึ้นมาก แต่ตัวเลขจำนวนประชากรตามกลุ่มอายุที่ได้จากการสำมะโนในปี ๒๕๐๓ ก็มีข้อบกพร่องมากกว่า เนื่องจากมีผู้ที่ไม่ทราบอายุถึง ๔๖,๐๘๒ คน^๓ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็มีอัตราสวนผู้เป็นภาระสูงในเกณฑ์เดียวกับประเทศกำลังพัฒนาโดยทั่วไป และตัวเลขในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ แสดงว่าประชากรไทยวัยทำงาน ๑๐๐ คน ต้องให้การเลี้ยงดูผู้เป็นภาระทางเศรษฐกิจถึง ๑๐๐ คน และจากรายงานการสำรวจลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมของประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่ามีครอบครัวร้อยละ ๓.๒ ที่ไม่มีผู้มียาไคร้อยละ ๖๔.๘ มีผู้มียาไคร์ ๒ - ๓ คน และร้อยละ ๓๒ มีผู้มียาไคร์ ๓ คน หรือมากกว่า ขณะที่สมาชิกของครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๗ คน^๔

^๑ National Statistical Office, Thailand Population Census 1960, The Whole Kingdom (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๕), หน้า ๘.

^๒ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. ๒๕๑๓, ทั่วราชอาณาจักร (นครหลวง กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การชายและการซื้อแห่งประเทศไทย), หน้า ๑๗.

^๓ National Statistical Office, Thailand Population Census 1960, The Whole Kingdom, p. 9.

^๔ National Statistical Office, Socio-Economic Survey, 1975-76 (Bangkok: War Veterans Organization, 1978), p. 19.

กลุ่มผู้เป็นภาระที่สำคัญคือ เด็ก ดังที่กล่าวแล้วว่าความแตกต่างของอัตราส่วนผู้ที่เป็นภาระของ ประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศด้อยพัฒนาอยู่ที่ส่วนของผู้เด็ก ซึ่งอาจนำมาเปรียบเทียบเพื่อสนับสนุนความจริงข้อนี้ได้ดังนี้ ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา มีอัตราส่วนผู้ที่เป็นภาระ ซึ่งเป็นเด็ก ๓๕.๐๔ ประเทศอิตาลีมีร้อยละ ๔๐.๕๐ ประเทศโมนาโกมีร้อยละ ๒๒.๗๗^๑ ในประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศอินเดีย มีอัตราส่วนผู้ที่เป็นภาระซึ่งเป็นเด็กร้อยละ ๗๕.๖๒ ประเทศฟิลิปปินส์มีร้อยละ ๘๑.๗๕ และประเทศไทยมีร้อยละ ๘๑.๘๕^๒ เหตุที่ประเทศกำลังพัฒนามีอัตราส่วนผู้เป็นภาระซึ่งเป็นเด็กสูง เนื่องจากมีการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลจากการลดการตายของทารกและเด็ก แต่ยังไม่สามารถลดอัตราเกิดลงได้นั่นเอง

จากตัวเลขที่แสดงข้างบนเห็นได้ว่า กลุ่มเด็กในประเทศไทยเป็นกลุ่มใหญ่ ซึ่งเป็นภาระทั้งต่อบุคคลที่เป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูและประเทศที่อยู่อาศัย เนื่องจากบุคคลต้องเสียค่าใช้จ่ายในสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของเด็ก ได้แก่อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค ตลอดจนการศึกษาที่นับวันจะมีความสำคัญมากขึ้น โดยรายจ่ายสำหรับเด็กแต่ละคนขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ-สังคมของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้รับภาระเลี้ยงดู ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ-สังคมสูง จำเป็นต้องจ่ายค่าเลี้ยงดูบุตรสูงกว่าผู้มีฐานะต่ำกว่า ตัวอย่างในเรื่องนี้ได้จากการศึกษาของ Dueßenbury Okun และ Blake พบว่าพ่อแม่ไม่มีอิสระที่จะตัดสินใจในเรื่องค่าใช้จ่ายของเด็ก เช่นบุคคลที่เป็นศาสตราจารย์จะรู้สึกว่ามีทางเลือกกว่าควรซื้อเสื้อผ้าให้บุตรของตนหรือไม่^๓

^๑ United Nations, Demographic Yearbook, 1977, pp. 202-204.

^๒ Ibid., pp. 206-210.

^๓ Julian L. Simon, The Effects of Income on Fertility

ในปัจจุบันค่าใช้จ่ายสำหรับเด็กสูงขึ้นทุกด้าน ซึ่งจากการศึกษาของ Caldwell ในประเทศกานา โดยสอบถามทั้งชายและหญิงด้วยคำถามว่า "ครอบครัวที่ใช้เงินส่วนใหญ่ หรือส่วนน้อยกว่าที่เคยใช้สำหรับเด็ก" พบว่าร้อยละ ๕๔ ของผู้ตอบที่เป็นสตรีตอบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ ๕๓ ของผู้ตอบที่เป็นชายตอบว่า ส่วนใหญ่นอกจากนี้ยังพบว่าในจำนวนสตรี ที่ตอบว่าส่วนใหญ่ นั้น ร้อยละ ๕๔ ตอบว่าเงินส่วนมากใช้จ่ายในเรื่องโรงเรียน เสื้อผ้า สิ่งให้ความสำราญและอื่น ๆ ร้อยละ ๔๑ ตอบว่า เป็นเพราะค่าครองชีพสูงขึ้น และร้อยละ ๑ ตอบว่า ส่วนมากใช้ในครอบครัว สำหรับชายที่ตอบว่าส่วนใหญ่ ตอบว่าเงินส่วนมากใช้จ่าย ในเรื่องโรงเรียน เสื้อผ้า สิ่งให้ความสำราญต่าง ๆ ร้อยละ ๔๗ ตอบว่า เป็นเพราะ ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น และร้อยละ ๕ ตอบว่าเงินส่วนมากใช้ในครอบครัวนั่นเอง ๑

สำหรับรายจ่ายด้านการศึกษาของเด็กในปี ค.ศ. ๑๙๖๘ โลกต้องเสียค่าใช้จ่าย ในเรื่องการศึกษาถึง ๑๓๒,๐๐๐ ล้านดอลลาร์ โดยประเทศที่ร่ำรวยจ่ายถึง ๓๘๐ ล้านดอลลาร์ ต่อเด็ก ๑ คน ขณะที่ประเทศยากจนจ่ายน้อยกว่า ๑๑ ดอลลาร์ต่อเด็ก ๑ คน เนื่องจาก ประชากรอายุ ๕-๒๔ ปี ในประเทศกำลังพัฒนามีอัตราเพิ่มร้อยละ ๓๐ ทุก ๑๐ ปี แต่ ประเทศพัฒนาแล้วมีอัตราเพิ่มเพียงร้อยละ ๑๐ ๒ ฉะนั้น รายจ่ายในเรื่องการศึกษาของ เด็กจึงต่ำ เพราะต้องจ่ายให้เด็กจำนวนมาก ประกอบกับประเทศยากจนแม้ประเทศเหล่านี้ จะให้ความสนใจและจ่ายเฉพาะการศึกษาของเด็ก ทั้งที่การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคน ทุกเพศทุกวัย สถานการณ์เช่นนี้ทำให้กำลังแรงงานของประเทศจำนวนมากคอยคุณภาพ แม้ ในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ เด็กและคนชราจะมีส่วนร่วมในการทำงานก็ไม่ส่งผล แต่อย่างไร เนื่องจากความต้องการแรงงานเพิ่มไม่ทันอัตราเพิ่มของกำลังคนอยู่แล้ว

๑ Ibid., pp. 122 - 123.

๒ International Labor Office, Population and Labour, p. 45.

สภาพการ เช่นนี้ทำให้ประชากรว่างงานจำนวนมาก และมากขึ้นทุกวัน ^๑

ผู้เป็นภาระที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งคือ คนชรา ซึ่งในประเทศกำลังพัฒนามีอัตราส่วนผู้เป็นภาระซึ่งเป็นคนชราระหว่าง ๖ - ๑๐ ^๒ เท่านั้น ในประเทศที่พัฒนาแล้วเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระซึ่งเป็นคนชรา ๒๔.๘๖ ประเทศอิตาลีมีร้อยละ ๓๐.๐๔ ประเทศโมนาโก มีร้อยละ ๕๓.๒๕ ^๓ ในประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศอินเดีย มีอัตราส่วนผู้เป็นภาระ ซึ่งเป็นคนชราร้อยละ ๙.๙ ประเทศฟิลิปปินส์มีร้อยละ ๘.๘๔ และประเทศไทยมีร้อยละ ๙.๕ ^๔ เหตุที่อัตราส่วนผู้เป็นภาระซึ่งเป็นคนชราในประเทศกำลังพัฒนาต่ำ เนื่องจากประเทศเหล่านี้มีอัตราเกิดสูง ซึ่งมีผลทำให้อัตราส่วนประชากรวัยเด็กสูงขึ้น แต่ประชากรวัยชราที่มีอัตราส่วนต่ำลง เพราะอัตราเกิดสูง มีผลต่อประชากรในกลุ่มแรก ๆ มากกว่า ประกอบกับการแพทย์ การสาธารณสุข รวมทั้งสวัสดิการของรัฐที่ให้แก่ประชากรไม่เพียงพอ เป็นเหตุให้อัตราตายของประชากรวัยชราของประเทศกำลังพัฒนาสูงกว่าประเทศพัฒนาแล้ว นอกจากนี้ Shirley Foster Harthy

^๑ Ghazi M. Farooq, "Population Growth, Manpower and Employment," in Population and Development Planning, ed. Warren C. Robinson (New York: Population Council, 1975), p. 52.

^๒ Harthy, Population Quantity VS. Quality, p. 220.

^๓ United Nations, Demographic Yearbook, 1977, pp. 202-214.

^๔ Ibid., pp. 206 - 210.

ยังคงศึกษาพบว่าในประเทศด้อยพัฒนา คนชราโดยทั่วไปได้รับการเลี้ยงดูจากบุตรหลานของตนเอง คนชราในชนบทสามารถมีส่วนร่วมในการทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ บางอย่าง โดยคนชรามิใช่ผู้เป็นภาระโดยสมบูรณ์เหมือนเด็ก เนื่องจากเขายังอาจทำงานได้^๑

ในเรื่องสวัสดิการคนชรา Kingsley Davis ชี้ให้เห็นว่าเกือบร้อยละ ๓๕ ของคนอเมริกาอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปอยู่ในสถานสงเคราะห์หรือป่วย หรือไร้ความสามารถ^๒ คนชราในหลายประเทศขาดหลักประกัน และสวัสดิการที่ดีจากสังคม โดยเฉพาะประเทศไทย ในปัจจุบันมีสถานสงเคราะห์คนชราเพียง ๖ แห่ง มีความสามารถรับได้ ๑,๓๒๒ คน^๓ ขณะที่จากการทำสำมะโนในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้พบว่ามีคนชราอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปจำนวนถึง ๑,๖๔๑,๐๒๔ คน แต่เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา ซึ่งกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า^๔

๑. เพื่อให้การสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ หรือประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน เพราะขาดผู้อุปการะ หรือไม่มีที่อยู่อาศัย หรืออยู่กับครอบครัวไม่มีความสุข

๒. เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของครอบครัวที่มีรายได้น้อย หรือยากจนที่ไม่สามารถจะอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุในครอบครัวได้ ซึ่งเมื่ออยู่เป็นจำนวนมากในปัจจุบันนี้

๓. เพื่อเป็นการตอบแทนคุณงามความดีที่คนชราได้ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ เมื่ออยู่ในวัยหนุ่มสาว

^๑ Horthy, Population Quantity VS. Quality, p. 220.

^๒ Ibid.

^๓ กรมประชาสงเคราะห์, ประชาสงเคราะห์ปริทัศน์ (นนทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด, ๒๕๒๑), หน้า ๓๒ - ๓๓.

^๔ กรมประชาสงเคราะห์, สรุปกิจการสถานสงเคราะห์คนชราบางแค (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์คนชราบางแค, ๒๕๑๕), หน้า ๒.

๔. เพื่อผู้สูงอายุจะได้คลายความวิตกกังวลว่า เมื่อชราภาพไม่สามารถประกอบอาชีพต่อไปแล้ว ทางรัฐบาลคือกรมประชาสงเคราะห์มีหน้าที่จะเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูต่อไป

๕. งานสงเคราะห์คนชรา เป็นารวางรากฐานการประกันสังคมภายในประเทศ

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว เห็นได้ว่ารัฐมีความคาดหวังว่าคนชราโดยทั่วไปมีผู้อุปการะเลี้ยงดู เนื่องจากครอบครัวไทยมีความเข้มขันในเรื่องความสัมพันธ์ทางสายโลหิต (Consanguinity) บิดา มารดา บุตร ตลอดจนหลานมีความผูกพันกันอย่างแน่นหนา อย่างไรก็ตาม สังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงไป โดยบุตรที่สมรสแล้วมักแยกจากพ่อแม่มาอยู่ต่างหาก ครอบครัวมีขนาดเล็ก ประกอบด้วยสามี ภรรยาและบุตร มีความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาคนชรา ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนชรากับบุตรหลานของตนลดลง ผิดกับสมัยก่อนที่คนชรามีความสำคัญต่อครอบครัว ประกอบกับปัจจุบันครอบครัวต้องเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้ต้องการมีเครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งของ การศึกษาและฐานะทางสังคมมากกว่า ความต้องการในเรื่องญาติหรือพ่อแม่^๒ คนชราจึงอาจถูกทอดทิ้งมากขึ้น ดังนั้น รัฐจึงควรให้ความสำคัญต่อสวัสดิการคนชราให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บุคคลผู้เป็นภาระมิใช่จะมีแต่เพียง เด็กและคนชรา เท่านั้น ประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานแต่มิได้ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ผู้ที่ออกจากงานก่อนสิ้นสุดชีวิตทำงาน

อานนท์ อากาศิรมย์, ลักษณะสังคมและปัญหาสังคมไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๓), หน้า ๑๓.

^๒ Ethel Shanas, *The Health of Older People* (Harvard: Harvard University Press, 1962), อ้างถึงในสุพิศรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๔๕.

สตรีที่ทำงานบ้าน ผู้ซึ่งอายุมากกว่า ๑๔ ปี แต่ยังคงศึกษาอยู่ ฯลฯ นั้น เป็นกลุ่มผู้เป็น
ภาระช่วย เนื่องจากต้องพึ่งพาผู้อื่นในการดำรงชีวิต ฉะนั้น การศึกษาในเรื่องนี้จึงศึกษา
รวมถึงทุกคนที่ตก เป็นภาระ เลี้ยงดูของบุคคลอื่น

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ยังผลต่อการมีภาระ ศึกษาพบว่า มีปัจจัยหลายด้าน
เข้ามากระทบและก่อให้เกิดผลต่อการมีภาระของลูกจ้าง ปัจจัยที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ปัจจัยทาง
สังคม เศรษฐกิจและประชากร ซึ่งจะนำมาพิจารณาตามลำดับดังนี้

ก. ปัจจัยทางกานสังคม

๑. การศึกษาของลูกจ้าง Leonard Broom และ Philip Selznick
ศึกษาพบว่า อาชีพในระดับสูงย่อมต้องการระดับการศึกษาสูงด้วย และมีผลเกี่ยวข้องกับ
รายได้ ในสหรัฐอเมริกา ผู้เข้าเรียนชั้นประถมศึกษา แต่ไม่จบมีรายได้ ๓,๖๒๘ เหรียญ
ต่อปี ผู้จบชั้นประถมศึกษา มีรายได้ ๕,๐๘๘ เหรียญต่อปี ผู้เข้าเรียนเตรียมอุดมแต่ไม่จบ
มีรายได้ ๕,๓๘๘ เหรียญต่อปี ผู้จบชั้นเตรียมอุดมมีรายได้ ๖,๓๓๘ เหรียญต่อปี ผู้เข้า
เรียนชั้นวิทยาลัยแต่ไม่จบมีรายได้ ๘,๐๘๑ เหรียญต่อปี ผู้จบชั้นวิทยาลัยมีรายได้สูงขึ้นปีละ
๑๐,๖๘๘ เหรียญ และผู้เรียนชั้นวิทยาลัย ๕ ปี หรือมากกว่าได้รับรายได้ปีละ ๑๑,๓๘๓
เหรียญ ^๒

สำนักงานสถิติแห่งชาติศึกษาในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ พบว่าส่วนนอกเขตเทศบาลของ
ไทยมีชาย ซึ่งปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการ จบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่

^๑ William Petersen, Population, 2d ed. (New York: Macmillan
Publishing, 1975), p. 491.

^๒ Leonard Broom, and Philip Selznick, Sociology (A Horper
International Edition), p. 362.

ร้อยละ ๒๕.๗๕ ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ชุกรการและการจัดดำเนินการจบการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุดร้อยละ ๒๕.๔๑ ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพเสมียนจบการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุดร้อยละ ๔๐.๒๕ ช่างและกรรมกร สำเร็จชั้นประถมศึกษาตอนต้นมากที่สุดร้อยละ ๖๓.๒๔ สำหรับระดับการศึกษาของหญิงที่ทำงานอาชีพต่าง ๆ นั้น ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการ จบการศึกษาระดับฝึกหัดครูมากที่สุดร้อยละ ๔๐.๑๕ ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ชุกรการจบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยมากที่สุดร้อยละ ๓๘.๖๓ ผู้ปฏิบัติงานเสมียนส่วนใหญ่ จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ ๖๕.๐๗ ช่างและกรรมกรจบชั้นประถมศึกษาตอนต้นร้อยละ ๘๐.๖๓^๑

๒. ลักษณะครอบครัวและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน Parsons ชี้ให้เห็นว่าครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยสามี ภรรยาและบุตรที่แยกตัวโคดเดี่ยวออกไปจากครอบครัวดั้งเดิม (Family of Orientation) เป็นครอบครัวที่เหมาะสมกับสังคมอุตสาหกรรมที่มีการเลื่อนชั้นทางสังคม และมีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย^๒ จากการศึกษาลักษณะครอบครัวไทยของ Amos H. Hawley และ Visid Prachuabmoh ก็พบว่าร้อยละ ๕๓ ของครัวเรือนที่สำรวจ เป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วยสามี ภรรยาและบุตร อย่างไรก็ตาม คู่สมรสใหม่จะเริ่มชีวิตสมรสในครัวเรือนของบิดา/มารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ต่อมาเมื่อ

^๑ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานผลการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร (รอบที่ ๑) มกราคม - มีนาคม ๒๕๑๘, หน้า ๑๓, ๑๔.

^๒ Marvin B. Sussman and Lee G. Burchinal, "Kin Family Network: Unheralded Structure in Current Conceptualizations of Family Functioning," in Kinship and Family Organization, ed. Earver Bernard (New York: John Wiley & Sons, 1966), p. 124.

มีอายุมากขึ้นจึงแยกครัวเรือนออกมาอยู่ต่างหาก^๑ จึงเป็นลักษณะที่เปลี่ยนไปมาระหว่างครอบครัวเดี่ยวและขยายในสังคมไทย

ในเรื่องจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ดวงทิพย์ เรื่องสุริยะพงษ์ ศึกษาครอบครัวในเขตชุมชนคลองจั่นพบว่า มีจำนวนสมาชิกต่อครัวเรือนโดยเฉลี่ย ๖.๓ คน^๒ ซึ่งสูงกว่าจำนวนเฉลี่ยสมาชิกต่อครัวเรือนของประเทศ ซึ่งเท่ากับ ๕.๓๕ คน^๓ จากจำนวนเฉลี่ยสมาชิกครัวเรือนไทยดังกล่าว เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับครอบครัวชาวอเมริกัน จะพบว่าสูงเป็น ๒ เท่า เนื่องจาก Donald J. Bogue ศึกษาพบว่าครัวเรือนในสหรัฐอเมริกา มีสมาชิกประมาณ ๒ - ๓ คนเท่านั้น ครัวเรือนที่มีคนตั้งแต่ ๖ คนขึ้นไปมีน้อยมาก^๔ แสดงว่าแม้ครอบครัวไทยส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ก็มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวนมาก จึงน่าที่จะทำให้กำลังแรงงานของครอบครัวต้องรับภาระเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือนจำนวนมาก

ควย

^๑ Amos H. Hawley and Visid Prachuabmoh, "Family Growth and Family Planning in a Rural District of Thailand," in Family Planning and Population Programs, ed. Bernard Berelson (Chicago: The University of Chicago Press, 1967), p. 526.

^๒ ดวงทิพย์ เรื่องสุริยะพงษ์, "ครอบครัวและเครือญาติในเขตชุมชนคลองจั่น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๓๐.

^๓ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำมะโนประชากร พ.ศ. ๒๕๑๓ : ทั่วราชอาณาจักร, หน้า ๑.

^๔ Bogue, Principles of Demography, p. 370.

๓. สถานะภาพของครอบครัวในสังคม มีความแตกต่างกัน ซึ่ง Robert P. Stucket กล่าวว่า อาชีพของหัวหน้าครัวเรือนสามารถชี้เป็นดัชนีแสดงสถานะภาพของครอบครัวของชาวตะวันออก^๑ ทั้งนี้อาจจัดอาชีพตามระดับความสูงค่าของสถานะภาพในสังคมตาม North-Hatt Scale Scores ซึ่งมาตรฐานการวัดนี้ได้รวมการประเมินอาชีพเข้าไว้โดยมีรากฐานจากรายได้ ความจำเป็นทางสังคม ความต้องการฝึกหัดและศักดิ์ศรีทางสังคม^๒ ตาม North-Hatt Scale Scores ได้จัดระดับสถานะภาพของครอบครัวในสังคมออกเป็น ๘ ระดับ โดยใช้อาชีพเป็นตัวกำหนดคั้งนี้คือ ระดับสูงได้แก่งานวิชาชีพ งานบริหารระดับกลาง ได้แก่งานเกี่ยวกับการจัดการ งานกึ่งวิชาชีพ พนักงานขาย และงานที่ใช้ความชำนาญค่อนข้างสูง ระดับคนงาน ได้แก่งานเสมียน หัวหน้างาน งานฝีมือและบริการ ระดับกรรมกรได้แก่งานไร่มือ^๓ ซึ่งจากการศึกษาของ กรรณิการ์ อักษรกุล โดยอาศัยข้อมูลจากการวิจัยในโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการ

^๑ Robert P. Stucket, "Occupational Morbidity and Family Relationship" In Modern Introduction to the Family, Edited by Norman W. Bell and Ezra. F. Vogel (New York: The Free Press, 1968), p. 162.

^๒ Cecil C. North and Paul K. Hatt, "Job and Occupations. A Popular Evaluation," In Logan Wilson and William L. Kolb, editors, Sociological Analysis (New York: Harcourt, 1949), pp. 464-474. Quoted in Robert P. Stucket "Occupational Mobility and Family Relationships," In Modern Introduction to the Family, Edited by Norman W. Bell and Ezra F. Vogel (New York: The Free Press, 1968), p. 162.

^๓ Robert P. Stucket, "Occupational Morbidity and Family Relationship" In Modern Introduction to the Family. Edited by Norman W. Bell and Ezra F. Vogel, p. 162.

เปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากรในประเทศไทยปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ในส่วนที่เป็น การวิจัยในเขตเมือง พบในทำนองเดียวกันว่า ผู้ที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมต่ำ หรือ ปานกลางส่วนใหญ่ จะประกอบอาชีพพนักงานขาย ช่างฝีมือ พนักงานขนส่งและชาวนา ผู้ที่มี ฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมสูงส่วนใหญ่จะมีอาชีพเป็นนักวิชาการ บริหาร ข้าราชการทหาร แสดงว่าอาชีพสามารถบ่งชี้ให้ทราบถึงฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมและมีส่วนในการกำหนด ภาระ เลี้ยงดูของบุคคลด้วย

ข. ปัจจัยทาง เศรษฐกิจ

๑. รายได้ของลูกจ้าง เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดจำนวนผู้เป็นภาระ เนื่องจากดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายสำหรับสิ่งที่จำเป็นในการดำรง- ชีวิต ฉะนั้น ผู้ที่มีรายได้สูงจึงมีวิสัยสมารถที่จะ เลี้ยงดูบุคคลอื่นได้หลายคน ขณะที่ผู้มีรายได้น้อยมีวิสัยสมารถที่จะ เลี้ยงดูบุคคลอื่นได้น้อยคนกว่า จากการศึกษาของ Easterlin ในปี ๑๙๗๒ พบว่าความต้องการรายได้ของประชากรสูงขึ้น และมีความคาดหวังว่าจะสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยที่บุคคลซึ่งมีรายได้ต่ำกว่าญาติ เช่นบิดามารดาของเขาจะระมัดระวังการเจริญพันธุ์ให้ สัมพันธ์กับรายได้ที่ได้รับ ดังนั้น ภาวะเจริญพันธุ์อาจขึ้น ๆ ลง ๆ ตลอดเวลาตามการ กระจายของรายได้ นับ เป็นการจำกัดการ เลี้ยงดูให้อยู่ในขอบเขตของรายได้ทางหนึ่ง ^๒ D. Freedman พบว่าชาวไต้หวันมีรายได้สูงชันมากที่สุด และเก็บออมมากที่สุด วัตถุประสงค์ สำคัญของการ เก็บออมคือ เพื่อใช้ เป็นค่าศึกษาของเด็ก การเพิ่มขึ้นของรายได้มีผลต่อความ

กรรณิการ์ อักษรกุล, "ดัชนีที่ใช้วัดฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของ ประชากรในเขตเมืองของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๕๔.

^๒ Simon, The Effects of Income on Fertility, p. 160.

ต้องการเพิ่มคุณภาพของเด็ก^๑ ในประเทศไทยจากการสำรวจรายได้ที่เป็นตัวเงินของครัวเรือนในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล ปรากฏว่ารายได้เฉลี่ยของครัวเรือนในเขตเทศบาลทั่วประเทศสูงกว่านอกเขตเทศบาลประมาณ ๓ เท่าตัว คือรายได้ของครัวเรือนในเขตเทศบาลทั่วประเทศเป็น ๒๒,๓๐๑ บาทต่อปี ในขณะที่นอกเขตเทศบาลทั่วประเทศเฉลี่ยเพียง ๘,๒๓๕ บาทต่อปีเท่านั้น^๒ สำหรับคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม กรมแรงงานได้สำรวจค่าจ้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ พบว่าในภาคกลางถูกจ้างรายวันมีรายได้เฉลี่ยวันละ ๓๘.- บาท รายเดือนเฉลี่ย ๑,๘๒๐ บาท รายขึ้นเฉลี่ยเดือนละ ๑,๐๕๕.- บาท^๓

สำหรับเรื่องที่ว่าลูกจ้างมีความเพียงพอของรายได้หรือไม่นั้น กิตติ อธิวิทย์ ศึกษาในเขตนครหลวง โดยอาศัยข้อมูลจากการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวๆ ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ พบว่ากลุ่มวิชาชีพและบริหาร ๘ ใน ๕ หรือร้อยละ ๘๘ มีความเพียงพอของรายได้ รองลงมาได้แก่กลุ่มพนักงานขายและกลุ่มเสมียนเป็นร้อยละ ๗๗.๗ และ ๖๘.๘ ตามลำดับ ส่วนกลุ่มพวกช่างฝีมือและกลุ่มบริการมีความพอเพียงและไม่พอเพียงของรายได้เท่ากัน คือกลุ่มช่างฝีมือร้อยละ ๕๘.๘ มีรายได้พอเพียง และร้อยละ ๓๘.๒ มีรายได้ไม่พอเพียง ส่วนกลุ่ม

^๑ Ibid., p. 123.

^๒ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายได้ประชาชาติของประเทศไทย ฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๕-๑๖ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๗), หน้า ๘๘.

^๓ กรมแรงงาน, รายงานการสำรวจค่าจ้างและรายได้ พ.ศ. ๒๕๑๘ (เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม), หน้า ๖.

บริการร้อยละ ๕๓.๔ มีรายได้พอเพียง และร้อยละ ๔๕.๒ มีรายได้ไม่พอเพียงตามลำดับ^๑ ซึ่งความพอเพียงของรายได้หมายถึงพอที่จะใช้จ่ายสำหรับการดำรงชีวิตตามสมควรแก่ศักยภาพของผู้มีรายได้ และผู้ที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูด้วย

๒. การทำงานของคู่สมรส นอกจากจะเป็นการลดภาระเลี้ยงดูของผู้ที่ทำงานแล้ว ยังจะทำให้รายได้ของครอบครัวสูงขึ้น โดยปกติชายถูกสังคมคาดหวังให้รับตำแหน่งผู้นำของครอบครัว งานของบุรุษเพศที่เป็นที่ยอมรับคืองานนอกบ้าน และเป็นงานที่ทำรายได้เลี้ยงดูครอบครัว^๒ ฉะนั้น จึงสมควรดูเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของสตรีที่สมรสแล้ว ซึ่งสตรีไทยมีอัตราเข้าร่วมแรงงานสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับสตรีในประเทศต่าง ๆ แล้ว โดยในปี ๒๕๑๓ อัตราการเข้าร่วมแรงงานของสตรีในเขตเมืองของประเทศไทยสูงถึงร้อยละ ๔๑.๑^๓

^๑ กิตติ อิศริวิทย์, "ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากรของผู้ประกอบอาชีพในกลุ่มอาชีพสำคัญในเขตเมืองของประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านการศึกษาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓), หน้า ๕๐.

^๒ สุชาติ จันทรวงศ์, สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์และชัชชัย อาทรนุระสุช, "บทบาทของสตรีไทยภาคใต้ที่มีต่อรายได้ของครอบครัว," ในบทบาทสตรีไทยภาคใต้ที่มีต่อรายได้ของครอบครัว, สืบแสง พรหมบุญ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๑๘, หน้า ๑.

^๓ เฟรค อาร์โนลด์และสุปาณี บุญประเทือง, สำมะโนประชากรและการเคหะ พ.ศ. ๒๕๑๓ : ลักษณะในเชิงเศรษฐกิจ รายงานเชิงวิเคราะห์ ฉบับที่ ๑ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี้, ม.ป.ป.), หน้า ๑๓.

นอกจากนี้ สุวัทนา วิบูลย์ เศรษฐร์ ศึกษาโดยอาศัยข้อมูลจากการวิจัยในโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวฯ ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ในส่วนที่เป็นการวิจัยในเขตชนบทพบว่า รายได้ของสามีก็มักมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมในกำลังแรงงานของสตรี กล่าวคือ สามีที่มีรายได้ต่ำมักจะเป็นแรงผลักดันให้ภรรยา เข้าสู่กำลังแรงงาน เพื่อหารายได้เพิ่ม ดังนั้น จึงมีสตรีจำนวนมากที่อยากทำงาน เพื่อช่วยหาเงินมาส่ง เสียบุตร ช่วยค่าใช้จ่ายของครอบครัวและเพื่อเก็บไว้ใช้ในเมื่อสูงอายุ^๑ ทั้งนี้มีการศึกษาที่ได้ผลในทำนองเดียวกัน แต่เป็นการศึกษาในประเทศอังกฤษ ซึ่งพบว่าจากทุกกลุ่มของสตรีที่สมรสแล้ว และสามีประกอบอาชีพประเภทวิชาชีพ บริหาร จัดการและเสมียนพนักงาน เป็นกลุ่มสตรีที่มีอัตราการเข้าร่วมแรงงานต่ำที่สุด^๒ สำหรับวิวัฒน์ แคนส์วาลย์ ศึกษาโดยใช้ข้อมูลประมาณร้อยละ ๒ จากสำมะโนประชากรและเคหะปี พ.ศ. ๒๕๑๓ พบว่าสตรีที่สามีประกอบอาชีพค้าขาย เข้าร่วมแรงงานสูงที่สุดถึงร้อยละ ๔๕.๑ อันดับรองลงมาคือ สตรีที่สามีประกอบอาชีพบริการ เข้าร่วมแรงงานร้อยละ ๓๓.๘ อันดับสามคือ สามีประกอบอาชีพเกี่ยวกับวิชาชีพร้อยละ ๓๒.๓ อันดับทีสี่คือ สามีประกอบอาชีพช่างกรรมกรร้อยละ ๓๐.๘ และสตรีที่สามีประกอบอาชีพเกี่ยวกับการขนส่ง เข้าร่วมแรงงานต่ำที่สุดเพียงร้อยละ ๒๕.๖ ในการศึกษาที่พบ

^๑ สุวัทนา วิบูลย์ เศรษฐร์, "การเจริญพันธุ์ของสตรีไทยในเขตชนบท" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุคใหม่ แผนกวิชาสังคม (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๔๕.

^๒ R.K. Kensall and Sheila Mitchell, "Married Women and Employment in England and Wales," Population Studies, 13(July 1959), p. 24.

สิ่งที่น่าสนใจคือ มีสตรีที่สามมิได้ทำงานเข้าร่วมแรงงานอยู่ถึงร้อยละ ๔๒.๘^๑

ค. ปัจจัยด้านประชากร

๑. อายุของผู้จ้าง จากการศึกษาของ Donald J. Bogue พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ละกลุ่มอาชีพมีความแตกต่างกันในองค์ประกอบทางอายุของแรงงาน อาชีพที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ เทคนิคส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๒๕ - ๔๕ ปี อาชีพผู้จัดการ ส่วนใหญ่อายุจะมากกว่า ๓๕ ปี ทั้งนี้เนื่องจากได้รับการเลื่อนตำแหน่งหลังจากมีประสบการณ์ในการทำงานมาพอสมควร ส่วนอาชีพเสมียนพนักงานมีอายุระหว่าง ๑๘-๓๔ ปี^๒ นอกจากกลุ่มอายุของผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกันแล้ว อายุของหัวหน้าครัวเรือนก็มีความแตกต่างกันด้วย จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า มีครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนอายุ ๓๐ - ๔๔ ปีมากที่สุดร้อยละ ๕๑.๒ รองลงมาคือครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนอายุ ๕๐ ปีและมากกว่าร้อยละ ๓๗.๘ และครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี ร้อยละ ๑๐.๙^๓

วิวัฒน์ แคนส์วาลย์, "ปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของผู้สตรีที่สมรสแล้วในเขตกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๗๐.

^๒ Donald J. Bogue, The Population of the United States (Illinois: The Free Press of Glencoe, 1959), p. 498.

^๓ National Statistical Office, Socio-Economic Survey, 1975 - 76, p. 19.

อายุของหัวหน้าครัวเรือนมีผลต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ดัง เบ็ญจา ศิลป์ประสิทธิ์ ศึกษาจากข้อมูลการวิจัยในโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวฯ ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ พบว่าหัวหน้าครัวเรือนอายุ ๑๕ - ๓๔ ปี จะมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย ๖.๓ คน หัวหน้าครัวเรือนอายุ ๓๕ - ๔๔ ปี มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย ๗.๑ คน หัวหน้าครัวเรือนอายุ ๔๕ - ๕๔ ปี มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย ๗.๘ คน หัวหน้าครัวเรือนอายุ ๕๕ ปีขึ้นไป มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย ๕.๗ คน^๑ สาเหตุที่ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนอายุ ๕๕ ปีขึ้นไป มีขนาดเล็กอาจเป็นเพราะว่า เมื่อบิดา มารดามีอายุมากขึ้นแล้ว บุตรคนโตที่สมรสแล้ว อาจออกไปจากบ้านข้างหรือบิดา มารดาคนใดคนหนึ่ง เสียชีวิตไป ทำให้ขนาดของครอบครัว เล็กลงได้^๒

๒. สถานภาพสมรสและจำนวนบุตร สำนักงานสถิติแห่งชาติศึกษาพบว่า ผู้ทำงานในเชิง เศรษฐกิจมีสถานภาพสมรสร้อยละ ๖๒.๕๗ รองลงมาได้แก่ผู้เป็นโสดร้อยละ ๓๐.๕๕ ผู้เป็นหม้ายร้อยละ ๔.๗๘ หย่าร้อยละ ๐.๖๔ และแยกกันอยู่ร้อยละ ๑.๔๕^๓ ผู้ที่มีสถานภาพอื่น ๆ ยกเว้นสถานภาพโสด ซึ่งเป็นผู้ที่เคยสมรสอาจมีบุตรที่ต้องรับภาระเลี้ยงดู ในจำนวนที่แตกต่างกัน สำหรับจำนวนบุตรที่จะต้องเลี้ยงดูนั้น นางลักษณ จันทนาคมนศึกษาจากร้อยละ ๑ ของข้อมูลสำมะโนประชากรปี พ.ศ. ๒๕๐๓ พบว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีจำนวนบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยค่าที่สุก ๓.๗ คน ผู้อาศัยอยู่ในภาคกลางมีจำนวน ๔.๓ คน

^๑ เบ็ญจา ศิลป์ประสิทธิ์, "ปัจจัยที่มีผลต่อขนาดของครัวเรือนไทยในชนบท" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๒๒.

^๒ Ibid.

^๓ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานผลการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร (รอบที่ ๑) มกราคม - มีนาคม ๒๕๑๕, หน้า ๔.

ผู้อาศัยอยู่ในภาคเหนือมีจำนวน ๔.๕ คน ผู้อาศัยอยู่ในภาคใต้มีจำนวน ๔.๐ คน และผู้อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนเฉลี่ย ๔.๕ คน * ทั้งนี้จำนวนบุตร เกิดรอดขึ้นอยู่กับอายุของสตรีด้วย เนื่องจากสตรีในกลุ่มอายุ ๒๐ - ๔๔ ปี เป็นสตรีในวัยเจริญพันธุ์ สามารถมีบุตรได้อีก จำนวนบุตร เกิดรอดของสตรีในกลุ่มอายุต่าง ๆ จึงมีความเปลี่ยนแปลง ทั้งการศึกษา "โครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว เกี่ยวกับารเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจสังคมและประชากร" ของสถาบันประชากรศาสตร์ พบว่าจำนวนบุตร เกิดรอดของสตรีในกลุ่มอายุ ๒๐ - ๔๔ ปี จะสูงขึ้นตามอายุของสตรีที่สูงขึ้น และจำนวนบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยของสตรีในเขตชนบทคือ ๔.๕๕ คน ในเขตเมือง ๔.๑๕ คน และในเขตกรุงเทพมหานคร ๔.๕ คน ๒

๓. การย้ายถิ่น จากการศึกษาของ Meinkoth^๓ จากประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่เดินทางเข้าสู่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ พบว่าร้อยละ ๔๐ ของผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ตามภาคต่าง ๆ ของประเทศมักเดินทางเข้าสู่กรุงเทพมหานครและบริเวณจังหวัดใกล้เคียง เพื่อหางานทำ และมีจำนวนมาที่ทำงานอยู่ในท้องที่ดังกล่าว ในระยะเวลาที่แตกต่างกัน เกี่ยวกับเวลาที่อาศัยอยู่นี้ สำนักงานสถิติแห่งชาติศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕ พบว่า มีผู้ที่ไม่เคยเคลื่อนย้ายที่อยู่เลยร้อยละ ๓.๕ ย้ายที่อยู่ภายในอำเภอเดียวกันร้อยละ ๑๐.๕ อาศัยอยู่ในอำเภอเดียวกันตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไปร้อยละ ๔๔.๒ และอาศัยอยู่ในอำเภอเดียวกันต่ำกว่า ๑๐ ปีร้อยละ ๓๖.๓ ๔ นับว่า

* นงลักษณ์ จันทนาคม, ภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๕๖.

๒ นิพนธ์ เทพวัลย์, "คนไทยมีลูกมากจริงหรือ?" จดหมายข่าวประชากร ฉบับที่ ๑๑ (กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕) : หน้า ๑๗.

๓ Marian B. Meinkoth, "Migration in Thailand with Particular Reference to the Northeast," Economic Bussiness Bulletin, (1962), p. 6.

๔ National Statistical Office, Socio-Economic Survey,

การศึกษาครั้งนี้พบว่า มีผู้อาศัยอยู่ในถิ่นเดิมตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไปมากที่สุด แต่สำหรับในเขต
รอบกรุงเทพมหานคร สุรินทร์ สุวรรณโณคม, อรพินท์ บุญนาค และเนตรนภิส นาควัชรระ
ได้ศึกษาพบว่า ผู้ที่อยู่ในบริเวณรอบเขตนครหลวง เป็นผู้เพิ่งเข้ามาตั้งภูมิลำเนาใหม่เป็น
ส่วนใหญ่ คือมากกว่าครึ่งหนึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณที่ทำการสำรวจน้อยกว่า ๕ ปี ส่วนผู้ที่อยู่
มาเป็นเวลานาน ตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป มีอยู่เพียงร้อยละ ๒๐ เท่านั้น^๑

การอพยพเคลื่อนย้ายทำให้ความผูกพันระหว่างเครือญาติลดลง ซึ่งสุพัตรา
สุภาพได้ยกตัวอย่างในสังคมไทย คือพวกกรรมกรที่อพยพมาจากภาคต่าง ๆ แล้วทิ้งลูกเมีย
พ่อ แม่ไว้เบื้องหลังแล้วหายไปนาน ๆ โดยไม่คำนึงว่าพ่อ แม่ ลูกและเมียจะอยู่กันอย่างไร^๒
ซึ่งในเรื่องนี้ Hatt ได้ศึกษาใน Puerto Rico พบว่าผู้ที่เคลื่อนย้ายมีภาวะเจริญพันธุ์
ต่ำกว่าผู้ที่อยู่เป็นหลักแหล่ง^๓ และด้วยเหตุผลที่ว่าบุตรคือผู้เป็นภาระที่สำคัญ ฉะนั้น
การอพยพเคลื่อนย้ายจึงน่าจะทำให้ภาระรับผิดชอบในเรื่องการอุปการะเลี้ยงดูของผู้ย้ายถิ่น
ลดน้อยลง

สุรินทร์ สุวรรณโณคม, อรพินท์ บุญนาค และเนตรนภิส นาควัชรระ, "การ
วิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้พื้นที่รอบเขตนครหลวง และการเปลี่ยนแปลงสภาพของพื้นที่ รวมทั้ง
ผลของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยาของผู้ซึ่งใช้พื้นที่เหล่านั้นใน
ปัจจุบันและภาวะการย้ายถิ่นในเขต." จดหมายเหตุประชากร ฉบับที่ ๑๒ (มีนาคม ๒๕๒๐),
หน้า ๒๕.

^๒ สุพัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๘๗.

^๓

Paul K. Hatt, Backgrounds of Human Fertility in Puerto Rico,
(Princeton: Princeton University Press, 1952), p. 340.

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าถึงปัจจัยต่าง ๆ อันอาจมีผลต่อจำนวน อายุผู้เป็นภรรยา และลักษณะของการมีภรรยา

ตัวแปรที่จะใช้ศึกษา

ตัวแปรอิสระได้แก่

๑. การศึกษา แบบของครอบครัว ฐานะทางสังคม
๒. ฐานะทางเศรษฐกิจ การทำงานของคู่สมรส
๓. อายุ เพศ สถานภาพสมรส จำนวนบุตร ถิ่นที่อยู่

ตัวแปรตามได้แก่

๑. จำนวนผู้เป็นภรรยา
๒. อายุผู้เป็นภรรยา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้านี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจและประชากร ของลูกจ้างที่มีผลต่อการมีภรรยา
๒. เพื่อทราบข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการมีภรรยาของลูกจ้าง ลักษณะและจำนวนผู้เป็นภรรยาโดยเฉลี่ย
๓. เพื่อทราบปัญหาของการรับภรรยาและความต้องการของลูกจ้างที่จะลดความรุนแรงของปัญหา

สมมติฐานสำคัญของการวิจัยเรื่องนี้คือ

"ความแตกต่างของการมีภรรยา ย่อมเป็นผลมาจากความแตกต่างด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากรของลูกจ้าง"

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาคำนี้หลายประการ เนื่องจากการศึกษา เรื่องปัจจัยที่ยังผลต่อการมีภาวะ โดยศึกษา เฉพาะกรณีลูกจ้างซึ่งทำงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมในจังหวัดปทุมธานี จะทำให้ทราบถึงสิ่งที่มีผลทำให้ลูกจ้างมีจำนวน ผู้ที่เป็นภาวะแตกต่างกัน พร้อมทั้งทราบลักษณะของผู้ที่เป็นภาวะว่า เป็นเด็ก คนที่อยู่ในวัย แรงงาน แตมิได้ทำงาน หรือคนชรา เป็นส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์กับลูกจ้างอย่างไร รวมทั้ง รูปแบบของการ เป็นภาวะด้วย

เรื่องนี้เป็นการศึกษา เริ่มแรกในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีภาวะ ทั้ง ๆ ที่มีความสำคัญต่อความเป็นอยู่และคุณภาพของประชากรอย่างยิ่ง จึงเป็นการวิจัยที่น่าจะกระตุ้น ให้นักวิจัยอื่น ๆ ศึกษา เรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไปในขอบ เขตที่กว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็น ประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและในทางปฏิบัติ อีกประการหนึ่งในการศึกษาคำนี้ ศึกษา เฉพาะ กลุ่มอาชีพเดียวภายในขอบ เขตอันจำกัด ฉะนั้น ถ้าผู้อื่นจะศึกษาในเขตอื่นหรือกลุ่มอาชีพอื่น ในทำนองเดียวกัน ก็จะสามารถนำมา เปรียบ เทียบกันได้

นอกจากนี้ยังคาดว่าจะ เป็นประโยชน์แก่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องโดยตรง ในอันที่จะนำข้อมูลไปใช้ประกอบการพิจารณากำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำของลูกจ้างให้เพียงพอ สำหรับการดำรงชีวิตของตนเอง และผู้ที่อยู่ในความอุปการะ สามารถใช้ประกอบการพิจารณา วางแผนโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาบ้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เช่นโครงการ ประกันสังคม โครงการฝึกอาชีพแม่บ้าน ฯลฯ ซึ่งประโยชน์ของการศึกษาคำนี้จะ มี นานัปการ

คำจำกัดความ

เพื่อให้ เป็นการสะดวกและง่ายแก่การวิเคราะห์ รวมทั้งมีความเข้าใจตรงกันใน เรื่องนี้ จึงขอสรุปคำจำกัดความที่จะอ้างถึง และใช้ในวิทยานิพนธ์ไว้ดังนี้

การ เป็นภาวะ หมายถึงการที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดได้รับผลประโยชน์จากลูกจ้าง โดยสม่ำเสมอในช่วง เวลาที่มีการสำรวจ ไม่ว่าผลประโยชน์นั้นจะเป็นเงิน อาหารที่อยู่ อาศัย สิ่งของหรืออื่น ๆ

การมีภาระ หมายถึงการที่ลูกจ้างให้ผลประโยชน์แก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดโดย
สม่ำเสมอ ในช่วงเวลาที่มีการสำรวจ ไม่ว่าผลประโยชน์นั้นจะเป็นเงิน อาหาร ที่อยู่อาศัย
สิ่งของหรืออื่น ๆ

ผู้เป็นภาระโดยสมบูรณ์ หมายถึงบุคคลซึ่งไม่มีรายได้ของตนเองและได้รับการ
อุปการะเลี้ยงดูจากลูกจ้างเพียงผู้เดียว หมายถึงรวมทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกับ
ลูกจ้าง และอาศัยอยู่ที่อื่น

ผู้เป็นภาระบางส่วน หมายถึงบุคคลซึ่งมีรายได้จากการทำงานหรือจากผู้อื่น และ
ได้รับเงิน สิ่งของ ฯลฯ โดยสม่ำเสมอจากลูกจ้าง หมายถึงรวมทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน
เดียวกับลูกจ้างและอาศัยอยู่ที่อื่น

ลูกจ้าง หมายถึงผู้ซึ่งตกลงทำงานให้นายจ้าง เพื่อขอรับค่าจ้าง *

ระดับการศึกษา หมายถึงชั้นการศึกษาสูงสุดที่จบจากโรงเรียนสามัญทั่ว ๆ ไป
โรงเรียนอาชีวศึกษาที่สอนวิชาสามัญด้วย วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

แบบของครอบครัว ^๒ แยกออกเป็น ๒ ประเภทคือ

ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยสามี,
ภรรยาและบุตร (บุตรนี้อาจเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้)

ครอบครัวขยาย (Extended Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย
ครอบครัวเดี่ยวและญาติพี่น้อง

กรมแรงงาน, รวมกฎหมายแรงงาน ๒๕๒๒ (กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ปฏิมาการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๘๖.

^๒ สุพัทธา สุภาพ, สังคมวิทยา พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๗๘.

รายได้ หมายถึง เงินค่าตอบแทนทั้งหมดที่ลูกจ้างได้รับจากการทำงาน และเงิน
อื่นใดที่ได้รับโดยสม่ำเสมอ

อายุ หมายถึง อายุเต็มปีบริบูรณ์ นับถึงวันเกิดครั้งสุดท้ายก่อนวันสำรวจ

สถานภาพสมรส แบ่งเป็น ๕ ประเภทคือ

โสด หมายถึง ผู้ที่ไม่เคยสมรส

สมรส หมายถึง บุคคลที่ได้อภิเษกสมรสหรือไม่ก็ตาม ซึ่งอยู่กินกับคู่สมรส

นิตินามี ภรรยา

หม้าย หมายถึง บุคคลที่เคยสมรสแต่คู่สมรสถึงแก่ความตาย

หย่า หมายถึง บุคคลที่เคยสมรสและจดทะเบียนสมรสถูกต้องตามกฎหมาย

แต่ขณะนั้นจดทะเบียนหย่าแล้ว

แยกกันอยู่ หมายถึง บุคคลที่เคยสมรส แต่มิได้อภิเษกสมรส และขณะนี้

แยกกันอยู่เป็นอิสระ

ที่ดินที่อยู่เคิม หมายถึง ภูมิลำเนาครั้งสุดท้ายก่อนที่จะมาอาศัยอยู่ในที่ซึ่งอยู่ปัจจุบัน
ให้ถือ เขตจังหวัดที่อยู่ก่อนย้ายเข้ามา เป็นที่ดินที่อยู่เคิม

จำนวนบุตร หมายถึง จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน (Living Children) ของ
ผู้ถูกสัมภาษณ์

สถานภาพทำงาน แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ

นายจ้าง หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจที่ตนเองเป็นเจ้าของ เพื่อผลกำไรหรือ
ส่วนแบ่งและได้มีการจ้างบุคคลตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไปมาช่วยทำงานในฐานะลูกจ้าง

ลูกจ้างรัฐบาล หมายถึงผู้ซึ่งทำงานในหน่วยราชการหรือรัฐวิสาหกิจ โดยได้รับค่าจ้าง ลูกจ้างรัฐบาลได้แก่ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการตำรวจ พนักงานเทศบาล ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

ลูกจ้าง เอกชน หมายถึงผู้ซึ่งทำงานโดยได้รับค่าจ้างในสถานธุรกิจซึ่งมิใช่หน่วยราชการหรือรัฐวิสาหกิจ และมีนายจ้าง เป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการ

ผู้ทำงานส่วนตัว หมายถึงผู้ประกอบธุรกิจของตนด้วยตนเอง หรือได้ดำเนินการร่วมกับผู้อื่นในรูปของห้างหุ้นส่วน โดยหวังผลกำไรหรือส่วนแบ่ง และไม่จ้างบุคคลอื่นมาทำงานในฐานะลูกจ้าง

ผู้ทำงานให้ครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หมายถึงผู้ซึ่งทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างในไร่นา เกษตร หรือในธุรกิจของหัวหน้าครัวเรือน หรือสมาชิกในครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยว เป็นเครือญาติหรือโดยการสมรส หรือการอุปถัมภ์เลี้ยงดูในฐานะบุตร ธิดา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย